

**ОПІКУНСЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК НОВА ДИСЦИПЛІНА
ТА МАЙБУТНЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СФЕРИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Аналізується стан розвитку соціально-педагогічної науки в контексті потреби її диференціації на окремі соціально-педагогічні галузі, однією з яких є опікунська педагогіка. Обґрунтовується поняття «опікунська педагогіка» та її основні функції; розкривається суть її ключового терміну – «опіка»; з'ясовуються суб'єкт і об'єкт опіки; вказуються спільні та відмінні риси між процесами опіки, виховання і допомоги, а також різні види, форми і категорії опіки. Подається орієнтовна структура і зміст дисципліни «Опікунська педагогіка» на початковому етапі формування в сучасних національних умовах.

Ключові слова: опіка, опікун, підопічний, види опіки, опікунська педагогіка, потреби, діти-сироти, перестарілі, соціальна адаптація.

I. Kurliak

**GUARDIANSHIP PEDAGOGY AS A NEW DISCIPLINE
AND A FUTURE SPECIALIZATION IN THE TRAINING
OF SOCIAL PEDAGOGY PROFESSIONALS:
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS**

The article analyzes the state of the development of social pedagogy within the context of the necessity to differentiate it into separate branches, one of them being guardianship pedagogy. The concept of guardianship pedagogy is defined

and a list of its basic functions is provided; the essential feature of its key element, care, is examined; the subject and object of care are found out; similar and distinct characteristics among the processes of care, upbringing and assistance are examined; various aspects, forms and categories of care are discussed. The objectives and content of the discipline of Guardianship Pedagogy are substantiated at its initial phase of the formulation of this relatively independent field in the current national sphere.

Keywords: care, guardian, person under wardenship, types of care, guardianship pedagogy, needs, orphan children, elderly, social adaptation.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Соціальна педагогіка в незалежній Україні пройшла довгий і складний шлях розвитку – від нової, досить скромної за змістом дисципліни, на початку відомої лише вузькому колу зацікавлених фахівців, до широко розбудованої нині системи тісно пов'язаних між собою, актуальних і цікавих субдисциплін окремої інтегративної галузі педагогічної науки, які складають ядро професійної підготовки фахівців цієї спеціальності на усіх освітньо-кваліфікаційних рівнях, а також визначають сферу наукового пошуку педагогічних кадрів вищої кваліфікації. За понад 20-літній період, що минув з часу, коли в незалежній Україні нарешті можна було вже відкрито досліджувати соціально-педагогічні проблеми, завдяки працям провідних дослідників цієї галузі, як-от: А. Капська¹, Л. Міщик², О. Безпалько³, Р. Вайнола⁴, М. Барактян⁵ Л. Коваль, І. Зверева, С. Хлебик⁶, І. Трубавіна⁷ та ін., було створено перші українські підручники з соціальної педагогіки, написано десятки статей, навчально-методичних посібників, довідників, присвячених теорії та технологіям соціально-педагогічної роботи з різними

---

¹ Капська А. Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова : УДЦССМ, 2002. – 160 с.

² Соціальна педагогіка : навч. посіб. / [А. Й. Капська, Л. І. Міщик, З. І. Зайцева, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола та ін.]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова : УДЦССМ, 2000. – 262 с.

³ Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях / О. В. Безпалько. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 139 с.

⁴ Технології соціально-педагогічної роботи : навч. посіб. / [А. Й. Капська, М. М. Барактян, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, З. І. Зайцева та ін.]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова : УДЦССМ, 2000. – 372 с.

⁵ Соціальна педагогіка : навч.-метод. посіб. / [М. М. Барактян, О. В. Безпалько, А. Й. Капська, О. Г. Карпенко, І. М. Ковчина та ін.]. – К. : ІЗМН, 1998. – 219 с.

⁶ Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверева, С. Р. Хлебик, – К. : ІЗМН, 1997. – 390 с.

⁷ Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю / І. М. Трубавіна. – К. : УДЦССМ, 2002. – 130 с.

категорiями осiб та соцiально вразливих груп населення. Цю самовiддану, новаторську працю українських вчених, якi проаналiзували кращий тогочасний зарубiжний досвiд у цiй сферi, створили рiдномовну наукову термiнологiю соцiальної педагогiки, вивчали принципи, закономірності, особливості, форми, методи та засоби соцiально-педагогiчної роботи в Україні, дослiджували законодавчу базу та реалiї дiяльностi українських соцiально-педагогiчних iнституцiй i на основi цього розробили вiдповiдне науково-методичне забезпечення процесу пiдготовки фахiвцiв у нацiональних умовах, важко переоцiнити. За ними пiшли iншi дослiдники, зацiкавленi цiєю новою, надзвичайно актуальною, рiзноплановою iнтердисциплiнарною i дуже важливою в практичному аспекті сферою науково-педагогiчного пошуку.

Таким чином, соцiальна педагогiка в Україні дедалі бiльше утверджувалася i змiцнювалася як нова самостiйна галузь педагогiчної науки, а також як нова освiтня педагогiчна спецiальнiсть, яка мала безпосереднiй зв'язок з практикою i за якою почали готувати фахiвцiв у вищих закладах освiти рiзних рiвнiв акредитацiї. Цей процес помiтно посилювався, починаючи з другої половини 90-х рокiв ХХ ст., а саме пiсля запровадження до українських середнiх шкiл нової посади соцiального педагога.

У процесi свого розвитку соцiальна педагогiка вiдносно швидко сформувалася як нова науково-педагогiчна спецiальнiсть, за якою здiйснювалася пiдготовка фахiвцiв вищої квалiфiкацiї завдяки дослiдженням у рамках пiдготовки кандидатських та докторських дисертацiй (за даними О. Безпалько, до 2011 року в Україні було захищено 17 докторських дисертацiй зi спецiальностi 13.00.05 – соцiальна педагогiка⁸; створювалися i дуже активно розвивалися окремі науковi школи (проф. Капська А. Й., проф. Мищик Л. I. та iн.), почали видаватися спецiалiзованi науковi журнали (напр. «Соцiальна педагогiка: теорiя i практика»), проводилися численнi науковi конференцiї тощо. При цьому соцiальна педагогiка постiйно зазнавала рiзноманiтних впливiв, пiдлягаючи закономірним для наукових дисциплiн процесам iнтеграцiї, що базуються на реалiзацiї широких мiжпредметних зв'язкiв з iншими науками (передусiм з психологiєю, соцiологiєю, правознавством) та диференцiацiї на вужчi i конкретнiшi спецiалiзацiї (наприклад, соцiально-правовий захист, профiлактика адиктивної поведiнки, соцiальна реадаптацiя i реiнтеграцiя тощо).

Таким чином, **метою даної статтi є обгрунтування потреби диференцiацiї соцiально-педагогiчної науки на окремі напрями з перспективою**

---

⁸ Безпалько О. В. Соцiальна педагогiка в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / О. В. Безпалько. – Режим доступу : <http://www.psych.kiev.ua>. – Назва з екрану.

формування спеціалізації «Опікунська педагогіка» в процесі підготовки фахівців соціально-педагогічного спрямування у вищих закладах освіти, а також обґрунтування потреби дослідження теорії міжлюдської опіки, теорії опікунського виховання та теорії виховання через опіку як ключових складових нової для українського науково-освітнього поля галузі соціально-педагогічної науки – «Опікунської педагогіки».

Завданнями статті є аналіз понятійно-термінологічного апарату нової наукової галузі на основі доробку польських дослідників опікунської педагогіки та представлення орієнтовної структури і тематики навчальної дисципліни, сформованої на базі цієї науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даному етапі розвитку соціальної педагогіки як науки в Україні (яка вже нагромадила надзвичайно багатющий різноплановий, педагогічно цінний і актуальний матеріал, що призвело до значного розширення структури предмета) давно назріла потреба в методологічному переосмисленні її змісту. Постає настійна, на нашу думку, потреба виділення в її рамках кількох найбільш вагомих, добре розбудованих у змістовому аспекті, обґрунтованих з точки зору потреб педагогічної теорії і практики, окремих соціально-педагогічних напрямів. У межах цих напрямів могли би більш потужно і глибоко розвиватися як певні соціально-педагогічні дисципліни, так і сформовані на їхній основі окремі спеціалізації (наприклад, соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки; ресоціалізація та соціальна реадaptaція; анімація культурного дозвілля дітей та молоді тощо), які безпосередньо не входять в Україні до інших (поза соціальною педагогікою) педагогічних спеціальностей.

Однією з таких дисциплін (а в майбутньому і соціально-педагогічних напрямків), у рамках соціальної педагогіки з безпосереднім виходом на спеціалізовану професійну практичну діяльність фахівців у цій галузі (насамперед, якщо йдеться про опіку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування) може і повинна стати в Україні *опікунська педагогіка*. Ця педагогічна дисципліна тривалий час успішно розвивалася в сусідній Польщі і внаслідок процесу диференціації соціальної педагогіки на різні окремі спеціалізації, а навіть спеціальності, давно вже зайняла своє гідне й вагоме місце в системі професійної освіти фахівців для різних інституцій, у яких здійснюється процес опіки, передовсім над дітьми, котрі її найбільше потребують (сироти та соціальні сироти, неповносправні діти), а також над неповносправними дорослими чи самотніми немічними перестарілими. Як бачимо, *опікунська педагогіка, по-перше, охоплює, по суті, усі категорії населення, що добре вписується у вузькопедагогічний, андрагогічний і герагогічний контексти дослідження і практичної професійної діяльності* (це відображає своєрідну «вертикаль» опікунської діяль-

ности). По-друге, одним з завдань опiкунської педагогiки є подготовка фахiвцiв для широкого спектру рiзних опiкунсько-виховних iнституцiй, якi працюють з вибраною категорiєю осiб (наприклад, дiти), i цi iнституцiї – сиротинцi, дитячi будинки сiмейного типу, прийомнi сiм'ї, опiкунськi сiм'ї швидко реагування (так зване «опiкунське поготiв'я»), «дитячi села», рiзноманiтнi свiтлицi (наприклад шкiльнi, соцiотерапевтичнi та iн.), при-тулки для дiтей з проявами девiантної поведiнки, дитячi госпiси тощо – вiдображають багатство форм надання опiкунсько-виховних послуг для дiтей, якi мають рiзнi потреби, а тому вимагають рiзних видiв опiки (що вiдображає «горизонталь» опiкунської дiяльностi).

В Украiнi тематика опiкунської педагогiки лише починає розвивати-ся, передовсiм шляхом видання перекладних iншомовних праць з даної тематики таких вiдомих сучасних дослiдниць, як Сильвiя Бадора⁹, Данута Мажец¹⁰ та iн., подготовки окремих статей i монографiй¹¹, а також дис-ертацiй, якi стосуються iсторико-педагогiчного контексту дослiдження опiкунської дiяльностi¹² чи методичних аспектiв виховної роботи вихо-вателiв дитячих будинкiв, iнтернатних установ, а також проблематики створення прийомних сiмей¹³, дитячих будинкiв сiмейного типу та iн-ших форм позаiнституцiйної опiки. Цим проблемам присвячувалися та-кож науковi конференцiї, семiнари, тренiнги. Цi кроки варто позитивно оцiнити, а започаткованi напрями дослiджень i надалi розвивати. Однак слiд пiдкреслити факт, що нi iсторико-педагогiчний аспект дослiдження опiки, нi методичний чи навить теоретичний контексти наукового ви-вчення процесу виховання дiтей-сирiт не вичерпують потреби глибокого *теоретико-методологiчного обгрунтування опiки як соцiально-педагогiчного явища та як цiлеспрямованого й тривалого процесу*, що маючи за-вдання забезпечувати допомогу в реалiзацiї потреб (особливо таких, якi

---

⁹ Бадора С. Теорiя i практика опiкунства в Польцi / С. Бадора. – Iвано-Франкiвськ : Плай, 2000. – 254 с.

¹⁰ Мажец Д. Опiка над дiтьми в добу суспiльних змiн / Д. Мажец. – Iвано-Франкiвськ : Плай, 2001. – 226 с.

¹¹ Iдея опiки дiтей та молодi в iсторико-педагогiчнiй науцi : збiрник друкованих праць / [I. Ф. Миронюк, О. С. Рега, Т. К. Завгородня, I. В. Зайченко, I. Є. Курляк та iн.]. – Iвано-Франкiвськ : Прикарпатський унiверситет, 2005. – 339 с.

¹² Волянюк Р. Я. Педагогiчний аспект опiки дiтей i молодi в Галичинi : (друга половина ХІХ – перша третина ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Волянюк Руслана Ярославiвна ; Прикарпатський нацiональний ун-т iм. Василя Стефаника. – Iвано-Франкiвськ, 2005. – 19 с.

¹³ Прийомнi сiм'ї для дiтей-сирiт з функцiональними обмеженнями / [О. О. Яременко, Н. М. Комарова, Р. Я. Левiн та iн.]. – К. : Український iнститут соцiальних дослiджень, 2001. – 119 с.

власними зусиллями індивід не здатний реалізувати), сприяє нормальному розвитку особистості в усіх сферах життєдіяльності та відповідній соціальній адаптації всіх вікових категорій осіб, вихованню та соціалізації дітей та молоді, соціальній реадaptaції дорослих, які опинилися у важкій чи кризовій життєвій ситуації (у цьому випадку особливий акцент робиться на психологічній та духовній опіці), а також реадaptaції та ревіталізації осіб похилого і старечого віку (насамперед самотніх, немічних та важко хворих перестарілих). І саме в такому теоретико-методологічному контексті опіка як соціально-педагогічне явище та як процес повинна бути досліджувана в Україні.

Варто підкреслити, що опікунська педагогіка в Польщі є сьогодні поняттям багатофункціональним, яке стосується кількох взаємопов'язаних категорій:

- 1) *навчальної дисципліни*, яка викладається студентам вищих закладів освіти педагогічного спрямування у вищих професійних школах, університетах, академіях;
- 2) *освітньої спеціальності*, за якою здійснюється професійна підготовка педагогічних кадрів з так званих «невчительських» спеціальностей;
- 3) *галузі педагогічної науки*, за якою ведеться різноплановий науковий пошук дослідників, зацікавлених проблематикою опіки над різними категоріями осіб, передусім дітей та перестарілих, з особливим акцентом на тих, які не можуть повноцінно і незалежно функціонувати без опіки близьких людей, приватних доглядальниць, волонтерів чи професійно підготовлених до цієї діяльності фахівців медичного або педагогічного профілю.

Зазначимо принагідно, що опікунська педагогіка у Польщі користується великою популярністю саме завдяки широким можливостям працевлаштування випускників цієї спеціальності у державних установах, інституціях приватної форми власності, громадських і релігійних організаціях, а також дякуючи широкому спектру набутих професійних компетенцій, що дають можливість фахової опіки над різними категоріями людей чи груп (наприклад, сім'ї з проблемою домашнього насилля). Ситуація ж в Україні щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як з точки зору статистичної картини, так і в контексті рівня і якості створених можливостей для задоволення базових (не кажучи вже про інші) потреб цієї вразливої категорії осіб, залишається дуже тривожною (за даними Державного комітету статистики, станом на 01.01.2011 р. в Україні налічується 98119 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; кількість функціонуючих в країні притулків (88) та центрів

соцiально-психологiчної реабiлiтацiї дiтей-сирiт (32)¹⁴ не є достатньою, аби хоча б частково вирiшити проблему компенсацiї сирiтства).

Таким чином, потреба виокремлення в рамках соцiальної педагогiки окремої дисциплiни (а згодом i спецiалiзацiї) видається актуальною i доцiльною i в теоретичному, i в практичному аспектах.

Якщо тезу про потребу виокремлення нової соцiально-педагогiчної дисциплiни вважати обгрунтованою, то постає кiлька дуже важливих запитань:

1. Що варто розумiти пiд поняттям «опiкунська педагогiка»? Якими є її основнi функцiї?
2. Що означає її ключовий термiн – «опiка»? Хто може бути суб'єктом i об'єктом опiки? Коли виникає необхiднiсть опiки?
3. Чим процес опiки вiдрiзняється вiд iнших, добре обгрунтованих в Украiнi в теоретичному i методичному контекстах педагогiчних процесiв, таких як допомога, виховання, з якими вiн тiсно пов'язаний, однак, не є тотожний?
4. Як здiйснюється опiка? Якими є види опiки?
5. Якою може бути орiєнтовна структура i змiст дисциплiни «Опiкунська педагогiка» на початковому етапi її формування в нацiональних умовах?

На цi запитання спробуємо дати вiдповiдь доволi стисло в межах пропонуваної статтi.

Поняття опiкунської педагогiки та її функцiї

У польській педагогiчнiй науцi термiн «опiкунська педагогiка» був вперше вжитий у 1961 році визначною польською науковою i культурно-освiтньою дiячкою Геленою Радлiнською, яка в своїй працi «Соцiальна педагогiка» (1961 р.) *опiкунську педагогiку окреслила як нову спецiалiзацiю в рамках теорiї соцiальної роботи*¹⁵. *Ця нова спецiалiзацiя мала охоплювати допомогу дитинi i сiм'ї*¹⁶.

Инший польський дослiдник – Ришард Врочинський аналогiчним чином визначив *опiкунську педагогiку як «роздiл соцiальної педагогiки, молоду галузь педагогiчних наук, проблематика якої (...) зосереджується на виховних ситуацiях, що вимагають соцiальної допомоги»*¹⁷.

¹⁴ Державний комiтет статистики Украiни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрану.

¹⁵ Radlińska H. Pedagogika społeczna / H. Radlińska. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1961. – S. 362.

¹⁶ Там само. – S. 362.

¹⁷ Wroczyński R. Wprowadzenie do pedagogiki społecznej / R. Wroczyński. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966. – S. 135.

Конкретнішу, на наш погляд, дефініцію опікунської педагогіки на початковому етапі її становлення дав інший польський дослідник – Мар'ян Якубовський, котрий визначив її як «науку про цілі, завдання, зміст, методи і форми опіки над дітьми та молоддю»¹⁸.

За понад півстолітній період становлення і розвитку опікунської педагогіки вона перетворилася на відносно самостійну галузь педагогічної науки, яка на початку ХХІ століття дефінюється так: «Опікунська педагогіка – це наука про міжлюдську опіку (особливо над дітьми), про її різноманітні виховні аспекти та про опікунські властивості виховання. Її змістовими складовими є:

- теорія міжлюдської опіки;
- теорія виховання за допомогою опіки;
- теорія опікунського виховання»¹⁹.

Як бачимо, останнє визначення вказує не тільки на те, що ця нова дисципліна розвинулася у самостійну галузь педагогічної науки, але й розкриває її структуру – три основні розділи, які всебічно з загальнотеоретичних позицій розглядають опіку як соціально-педагогічний феномен і як процес, який тісно пов'язаний з іншими педагогічними процесами, передусім з вихованням. З огляду на це, в деяких джерелах можна навіть зустріти відповідний термін «опікунсько-виховна педагогіка». Здислав Домбровський ширше представляє згадані вище розділи опікунсько-виховної педагогіки, вказуючи на те, що *теорія міжлюдської опіки* складається з двох важливих наукових пластів – теорії людських потреб та теорії діяльності із задоволення цих потреб; *теорія виховання за допомогою опіки* розглядає принципи опіки, види, форми, методи і технології опіки; *теорія опікунського виховання* аналізує форми виховання (а також навчання), в яких учитель чи виховник у процесі опікунських дій стосовно своїх учнів задовольняє їхні (як правило, загальні) потреби – в досягненні успіху, приналежності до групи, самореалізації, позитивної атмосфери життя, справедливості тощо²⁰.

Цікаві додаткові відомості про нову педагогічну дисципліну можна отримати, аналізуючи функції, які виконує опікунська педагогіка. Їх можна стисло представити таким чином:

---

¹⁸ Jakubowski M. Węzłowe zagadnienia opieki nad dzieckiem w 20-leciu PRL / M. Jakubowski. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966. – S. 29.

¹⁹ Dąbrowski Z. Pedagogika opiekuńcza : historia, teoria, terminologia / Z. Dąbrowski, F. Kulpiński. – Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2000. – S. 196-197.

²⁰ Dąbrowski Z. Pedagogika opiekuńcza w zarysie / Z. Dąbrowski. – Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2000. – S. 21.

- надання необхідних знань про людські потреби, особливо поза-об'єктні (тобто такі, які об'єкт опіки власними зусиллями і засобами, без сторонньої допомоги, не здатний реалізувати – І. К.);

- постановка об'єктивного соціального діагнозу реальних зовнішніх умов, в яких відбуваються опікунсько-виховні процеси, а також акумуляція знань про внутрішні можливості та умови тих інституцій (осіб), які виступають суб'єктами здійснення опіки;

- визначення таких принципів, форм, методів і технологій застосування опіки, які можуть забезпечити високу її ефективність;

- опрацювання рекомендацій щодо принципів, форм і методів виховної модифікації процесу опіки, з'ясування істотних залежностей між процесами опіки і виховання (...);

- розвиток знань, які стосуються різних моделей функціонування опікунів (бажаного і реального, природного та професійного, формального і неформального);

- нагромадження і систематизація історичних знань, які стосуються міжлюдської опіки, виховання за допомогою опіки та опікунського виховання, які здійснюються, головним чином, шляхом критично-порівняльного аналізу²¹.

Окрім наведених, у педагогічній літературі існують й інші дефініції та описи функцій і завдань опікунської педагогiки – більше чи менше пов'язані з уже згаданими, що свідчить, з одного боку, про розвиток цієї науки, з іншого – про складність однозначного підходу до окреслення її предмета, цілей та ключових завдань. Значною мірою ці труднощі випливають з неоднозначності трактування самого терміну «опіка», широти спектру і складності реалізації завдань стосовно дуже різних і специфічних за своїми потребами, віковими особливостями і соціальною ситуацією об'єктів опікунської діяльності. Зупинимося на цьому детальніше.

Поняття опіки, об'єкти і суб'єкти опіки

Поняття «опіка» по-різному трактується в науковій літературі. Частина авторів (передовсім це ті, котрі публікують праці на суспільно-політичну тематику або в контексті соціальної роботи) звужує це поняття виключно до системи матеріальної допомоги. Інші натомість розглядають його в широкому контексті і вважають – як Гелена Радлінська, – що «опіка не лише надає потрібні засоби (періодично або постійно), але також бере на

---

²¹ Dąbrowski Z. Pedagogika opiekuńcza : historia, teoria, terminologia / Z. Dąbrowski, F. Kulpiński. – Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2000. – S. 188-189.

себе відповідальність за долю підопічного, керуючи використанням цих засобів»²².

Деякі (наприклад, Альбін Кельм) уважали, що опіка необхідна лише дітям та молоді: «...вона реалізується за допомогою осіб чи інституцій щодо дітей з причин фактичної чи потенціальної загрози їх життю чи розвитку. Були, натомість, і такі, які стверджували, що опікою належить охопити також і дорослих осіб продуктивного та пенсійного віку (Ришард Врочинський)»²³. Проте більш вдалим видається таке визначення опіки: «опіка є системою дій, спрямованих на заспокоєння певних визначених потреб інших осіб, незалежно від їхнього віку»²⁴ (Х. Гонсьор, О. Вінярська).

Як бачимо, цінність цього визначення опіки полягає в тому, що воно виводить на ключову позицію поняття *потреб*, існування яких у підопічного (у стані, який потребує їхнього задоволення, оскільки самостійно підопічний цього зробити не може) якраз і визначає сенс опіки над ним. Які ж потреби, на думку вчених, детермінують необхідність опіки? Ці потреби значною мірою впливають з добре відомої ієрархії потреб А. Маслоу, дещо модифікованої з урахуванням труднощів соціальної адаптації підопічних. До них належать:

- потреби збереження життя, здоров'я і фізичної безпеки;
- матеріальні потреби кожного індивіда;
- потреби безпеки, любові, поваги і приналежності, а також потреби самореалізації;
- потреби суспільних контактів, а також відповідної соціальної адаптації до середовища²⁵.

Подібним чином (тобто через ключове поняття *потреби*), але детальніше, дефінують опіку й інші фахівці – зокрема З. Домбровський і Ф. Кульпінський: «Опіка – це необхідна активність її суб'єкта стосовно асиметрично залежного від нього об'єкта, яка полягає в постійному і незацікавленому задоволенні його специфічних потреб і компенсації обмеженої дієздатності (...)»²⁶.

Аналізуючи ефективність процесу опіки, слід зважати на той факт, що вона значною мірою залежатиме від того, хто є суб'єктом цього процесу (окрема особа чи опікунсько-виховна, медична або соціальна інституція,

---

²² Teoretyczne podstawy pracy opiekuńczo-wychowawczej / [red. H. Gąsior, A. Winiarska]. – Katowice : Uniwersytet Śląski, 1981. – S. 12.

²³ Там само. – S. 12.

²⁴ Там само. – S. 12.

²⁵ Там само. – S. 12.

²⁶ Dąbrowski Z. Pedagogika opiekuńcza : historia, teoria, terminologia / Z. Dąbrowski, F. Kulpiński. – Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2000. – S. 193.

найближчi родичi, приватна доглядальниця чи професiонал). В останньому випадку, коли опiку здiйснює професiйно пiдготовлена особа, якiсть опiки буде залежати як вiд її професiйних знань, умiнь, навичок, компетенцiй, так i вiд людських якостей – цiнностей, соцiально значущих рис (гуманiзм, доброта, справедливiсть, милосердя) i iнших якостей та властивостей особистостi (емпатiя, вмiння спiлкуватися, загальний рiвень культури тощо).

Якщо говорити про рiвень професiйної компетентностi соцiального педагога, який має намир працювати в певнiй iнституцiї, що здiйснює опiку над дiтьми, дорослими або перестарiлими, котрi з рiзних причин її потребують, то ядром його професiйної пiдготовки до цього виду дiяльностi повиннi бути предмети спецiалiзацiї «опiкунська педагогiка», передусiм така трiада дисциплiн, як «Iсторiя опiки», «Опiкунська педагогiка» та «Методика опiкунсько-виховної дiяльностi». Цiнним доповненням до них (не лише з точки зору теоретичного, але й методичного аспекту) може також стати навчальний предмет «Соцiально-педагогiчна дiагностика», де значна увага придiлятиметься як методам дiагностики соцiальної ситуацiї пiдопiчного, так i дiагностицi його потреб, у першу чергу – опiкунських. Саме вони повиннi дати надiйнi теоретико-методологiчнi основи для розумiння загальних закономірностей, принципiв, особливостей, форм i методiв опiкунської дiяльностi як надзвичайно важливого педагогiчного процесу, познайомити студентiв з iсторичними формами її реалiзацiї так, аби вони могли пiзнати провiднi iдеї у розвитку цiєї науки, а також кращий закордонний i нацiональний досвiд у цiй галузi; це дозволило б зорiєнтувати їх на загальнопедагогiчнi i загальнометодичнi пiдходи до опiки тих категорiй i груп людей, якi з рiзних причин самостiйно не можуть її реалiзувати. Лише на такiй основi ефективним i логiчним буде викладання низки iнших курсiв, якi нинi в Украiнi представленi широким спектром конкретних технологiй роботи з рiзними групами та клiєнтами, котрi потребують опiки. Оскiльки «питома вага» опiкунських функцiй у дiяльностi соцiального педагога, який покликаний працювати з соцiально вразливими категорiями осiб (передусiм дiтей), є дуже значною, то формування теоретико-методологiчних засад майбутньої спецiалiзацiї «Опiкунська педагогiка» в професiйнiй пiдготовцi соцiальних педагогiв в Украiнi видається надзвичайно актуальним, доцiльним i перспективним. Зрозумiло, що для реалiзацiї такого складного завдання необхідна копiтка i тривала праця, яка здiйснюється за алгоритмом запланованих дiй в «командi» одностудентiв. Першим кроком в реалiзацiї такого плану є робота над обгрунтуванням структури, змiсту i вiдповiдного навчально-методичного забезпечення нової для Украiни навчальної дисциплiни «Опiкунська педагогiка», яка вiдiграватиме ключову роль у формуваннi фахiвця-соцiального педагога, який

опікуватиметься тими, хто цього нагально потребує, чие життя, здоров'я, економічна безпека загрожені.

Щоб опрацювати належним чином структуру і зміст опікунської педагогіки, необхідно, насамперед, ґрунтовно дослідити і осмислити ключове поняття цієї дисципліни – опіку як соціально-педагогічний феномен. Задля глибшого розуміння сенсу поняття «опіка» надзвичайно важливим є пізнання її загальнопедагогічного контексту, який окреслює спільні риси з іншими педагогічно значущими впливами (наприклад, під час виховання дитини, надання їй різних видів допомоги та підтримки), а також задля пізнання специфічних, відмінних рис опіки від інших педагогічних процесів, які сприяють розвитку особистості. Зупинимось на цьому детальніше.

Спільне і відмінне між опікою, допомогою та вихованням

Опікунську діяльність через очевидність її педагогічно значущого, про-соціального характеру, спрямованого на забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку людини та її нормального біопсихосоціального функціонування, надання підтримки у складних періодах вікового і соціального розвитку та кризових життєвих ситуаціях, легко порівняти з іншими процесами і явищами, які активно досліджуються в таких наукових галузях, як соціальна педагогіка, соціальна робота, соціальна політика, практична, клінічна і соціальна психологія тощо. Разом з тим, опіка має свою специфіку, яка відрізняє її від допомоги, підтримки, дорадництва, консультування, виховання та інших процесів, кожен з яких власними засобами й методами сприяє формуванню та розвитку особистості, нормалізації її психологічного стану і соціальної ситуації, налагодженню стосунків з оточенням, соціалізації, соціальної реадaptaції й реінтеграції в соціумі.

Дуже часто в науково-педагогічній літературі поруч з поняттям «опіка» (або навіть замість нього!) використовують інший термін – *допомога*. Однак насправді ці поняття не є взаємно замінними і абсолютно тождесними, оскільки з точки зору опікунської педагогіки між ними існують певні відмінності. Так, якщо опіка була визначена як система дій, спрямованих на досягнення якоїсь мети, результату, то *«допомога (в загальному сенсі) є засобом, яким послуговується опікун у процесі реалізації визначених потреб індивіда»*²⁷. Інші дослідники підкреслюють також відмінності, пов'язані з іншими критеріями. Наприклад, допомога найчастіше має короткочасний, епізодичний або навіть одноразовий характер, опіка ж є

---

²⁷ Teoretyczne podstawy pracy opiekuńczo-wychowawczej / [red. H. Gąsior, A. Winiarska]. – Katowice : Uniwersytet Śląski, 1981. – S. 14.

процесом тривалим i здiйснюється протягом певного перiоду часу (власне того, упродовж якого пiдопiчний не може самостiйно реалiзовувати потреб, важливих для його життя, здоров'я, безпеки, нормального розвитку). Окрiм того, якщо допомога може мати одноактний, короткотривалий характер, то мiж об'єктом i суб'єктом просто не встигають сформуватися стосунки так званої асиметричної залежностi, як це має місце в процесi тривалої опiки, коли пiдопiчний дiйсно досить залежить вiд дiй опiкуна. Якщо опiка є вiдповiдно зорганiзованою, то мiж суб'єктом i об'єктом виникає достатньо стiйкий, емоцiйно забарвлений психологiчний зв'язок на основi, переважно, таких почуттiв, як вiдповiдальнiсть, розумiння, емпатiя, спiвчуття тощо – з боку опiкуна, та довр'я, вдячнiсть, вiдданiсть тощо – з боку пiдопiчного. Зазначимо, що деякi з почуттiв можуть мати взаємний характер, наприклад, повага, прив'язанiсть тощо. При цьому потрiбно особливо пiдкреслити важливу роль почуття вiдповiдальностi за свого пiдопiчного, яке формується в опiкуна, але не обов'язково може мати місце пiд час надання допомоги.

Ишим педагогiчним процесом, який дуже тiсно (фактично найбільшою мiрою) пов'язаний з опiкою, але з нею не тотожний, є *виховання*. Опiка має, передусiм, задовольняти потреби дитини задля збереження її життя, змiцнення фiзичного i психiчного здоров'я, створення належних умов для її нормального розвитку, соцiалiзацiї та соцiальної адаптацiї, а завдання виховання – формувати такi риси характеру, якостi i властивостi особистостi, якi були б кориснi як для неї самої, так i для суспiльства. Отож зi спорiдненостi цiлей логiчно впливає необхiднiсть паралельного використання опiки та виховання у педагогiчному процесi. Ця паралельнiсть впливу опiки i виховання на пiдопiчного, спорiдненiсть цiлей та важливiсть результатiв їхньої спiльної дiї для формування особистостi призводять до тiсної iнтеграцiї форм i методiв педагогiчної взаємодiї мiж пiдопiчним i опiкуном, вихователем i вихованцем. Це, своєю чергою, сприяє взаємному пiдсиленню ефектiв опiкунських i виховних дiй. З огляду на цей складний механiзм iнтеграцiї впливiв, в теорiї опiки повстав на вiть спецiальний термiн – *опiкунське виховання*. Його роль в опiкунській педагогiцi є настiльки важливою, що опираючись на це поняття, А. Вiнярська сформувала дефiнiцiю цiєї науки: «Опiкунська педагогiка – це специфiчний напрям педагогiчної науки, який займається опiкунським вихованням»²⁸. Пiд опiкунським вихованням, – як далi пише авторка, – будемо розумiти цiлеспрямованi, вiдповiдним чином спланованi дiї, якi повиннi:

---

²⁸ Там само. – С. 14.

1) формувати в індивідів таких форм емоційної та практичної активності (так званих рис поведінки), завдяки яким при неможливості задоволення певної потреби індивідом, стаються відхилення у розвитку особистості;

2) стимулювати позитивні зміни в особистості, яка вже характеризується певними емоційно-мотиваційними відхиленнями. Ці зміни повинні стосуватися невідповідних (асоціальних чи антисоціальних – І. К.) ціннісних орієнтацій особистості, які були сформовані у процесі її розвитку з огляду на те, що вона не могла належним чином реалізувати свої потреби. Результатом цих позитивних змін повинна стати зміна ставлення цієї особистості до інших людей з її соціального оточення.

Отож, перший вид опікунсько-виховних дій має характер профілактичний і стосується індивідів, котрі функціонують у межах психофізичної норми, натомість другий вид має бути терапевтично-компенсаційним²⁹ стосовно осіб з проявами девіантної поведінки.

Як бачимо, опікунське виховання може мати різні види і форми, які охоплюють певні дії щодо підопічного і залежать як від специфіки його потреб (які можуть варіюватися і пов'язані з його віком, соціально-економічною ситуацією, станом здоров'я, рівнем розвитку, ціннісними орієнтаціями, домінуючими моделями поведінки тощо), а також можуть бути детерміновані конкретними можливостями опікуна чи відповідної установи опікунсько-виховного характеру³⁰. Якими ж можуть бути форми і види опіки?

Види, форми і категорії опіки

В опікунській діяльності опікунам доводиться стикатися з різними ситуаціями і підопічними, які мають різноманітні потреби. Одні потреби пов'язані з надто раннім віком дитини, яка втратила батьків, або живі батьки не бажають (чи не можуть) нею опікуватися, дещо інші потреби пов'язані, навпаки, з дуже поважним віком та немічною старістю, яка не дозволяє обслуговувати себе. Подібні проблеми виникають через важку хворобу, вроджену неповносправність чи несподівано отриману травму і пов'язаного з цим тривалого процесу реабілітації. Інші труднощі та проблеми виникають в осіб, які пережили важку психологічну травму (наприклад, зумовлену втратою дитини, смертю інших дуже близьких

---

²⁹ Teoretyczne podstawy pracy opiekuńczo-wychowawczej / [red. H. Gąsior, A. Winiarska]. – Katowice : Uniwersytet Śląski, 1981. – S. 14-15.

³⁰ Бадора С. Теорія і практика опікунства в Польщі / С. Бадора. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – С. 19.

осiб). Є й такі кризові ситуацiї, внаслідок яких дорослi люди втратили дах над головою, усi свої фiнансовi заощадження, роботу, родину тощо i, окрiм пережитої травми, мають цiлий комплекс нереалiзованих базових життєвих потреб, що загрожує їхньому життю. Така рiзноманiтнiсть соціальних ситуацiй, психофiзичних станiв i моделей соцiальної дезадаптацiї пiдопiчних закономірно зумовлює необхіднiсть диференцiйованих видiв опiки. Згiдно з З. Домбровським i Ф. Кульпiнським, опiка може мати рiзні види:

- *профiлактична опiка* служить запобiганню таким станам, при яких особа не могла б самостiйно задовiльняти власнi потреби;

- *збiжна опiка* має звичайний, рацiонально обґрунтований змiст i спiсiб здiйснення вiдповiдно до властивих для певного вiкового перiоду розвитку потреб дiтей та молодi i реалiзується в родинi, школi та в iнших закладах освiти, опiки та виховання як звичайний прояв оптималiзацiйних заходiв;

- *iнтервенцiйна опiка* – активнiсть, яку необхідно проявляти в ситуацiях реальної загрози через заблокування потреб пiдопiчних або передбачення негативних наслiдкiв цього (наприклад, iнтервенцiя суду в ситуацiях разючих занедбань опiки над дiтьми, якi сталися в неблагополучнiй сiм'ї);

- *компенсацiйна (замiсна) опiка* має на метi замiщення (субституцiю) втрачених вихованцями певних опiкунських цiнностей (сiм'ї, родинного дому, друзiв) через компенсацiю iншими подiбними (наприклад, передача дитини пiд опiку в прийомну сiм'ю або дитячий будинок сiмейного типу);

- *ревалiдацiйна опiка* стосується осiб, у функцiонуваннi яких внаслідок разючих занедбань проявляються виразнi вiдхилення вiд психофiзичної норми i якi потребують спецiалiзованої опiки (наприклад, в санаторiях) або неспецiалiзованої, але посиленої опiки в родинi, дитячому будинку тощо;

- *лiкувальна (медицина) опiка* полягає у задоволеннi потреб осiб хворих i вiд якостi якої залежить їх здоров'я. У цьому видi опiки можна видiлити її особливий пiдвид – *палiативну (термiнальну) опiку* щодо невилiковно хворих з можливістю вiдносно близької смертi. Характеризується дiями, що полегшують страждання, надають духовну пiдтримку хворим, а також постiйним перебуванню з ними i коло них³¹.

Пiдсумовуючи коротко, можна навести ще одну, бiльш стислу типологiю двох видiв опiки, яка вiдображає її як процес. За цiєю типологiєю може здiйснюватися:

³¹ Dąbrowski Z. Pedagogika opiekuńcza : historia, teoria, terminologia / Z. Dąbrowski, F. Kulpiński. – Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2000. – S. 195.

- *нормальний процес опіки*, чинниками якого є досягнення передпорогового рівня розвитку (наприклад, діти, які вступили до школи; підлітки та молодь, похилий вік і немічність), які ставлять згадані категорії осіб в асиметричну залежність від опікунів;

- *надзвичайний процес опіки*, що стосується осіб з хворобами, важкими травмами, є неповносправними або стали жертвами нещасних випадків чи природних катаклізмів.³²

Категорія опіки в опікунській педагогіці розглядається також як соціально-педагогічне явище, яке може проявлятися у різних формах:

Цілковитої опіки – коли підопічні перебувають цілодобово під наглядом їхніх опікунів (наприклад, у будинку дитини, дитячому будинку, будинку для перестарілих, прийомній сім'ї тощо);

Часткової опіки – коли підопічними лише частково опікуються в певних типах інституцій (наприклад, світлиця, дитячий садок, школа та ін.).

Інші форми опіки можна виділити за іншим критерієм, який відображає суб'єкт опіки, наприклад:

- родинна (сімейна) опіка;
- інституційна опіка.

Існують й інші типології опіки як соціально-педагогічного явища, наприклад, залежно від сфери, в якій задовільняються потреби підопічних. Так, можна виділити такі категорії опіки, як-от:

- *духовна (релігійна) опіка*;
- *психологічна опіка* (надання моральної підтримки в складних життєвих ситуаціях, допомога подолати стрес, позитивна мотивація тощо);
- *матеріальна опіка* (забезпечення необхідними коштами, продуктами, одягом, іншими необхідними засобами для життя, навчання, праці);
- *педагогічна опіка* (допомога при адаптації до шкільного навчання, допомога подолати прогалини у знаннях, виявлення і розвиток творчих здібностей, виправлення недоліків у вихованні тощо);
- *медична опіка* (опіка, яка передбачає збереження здоров'я та його відновлення);
- *правова опіка* (представництво інтересів в суді та в інших інституціях, правовий захист).

В опікунській педагогіці розглядаються загальні закономірності та особливості різних видів, категорій та форм опіки, а також їхню специфіку з точки зору позитивних можливостей для задоволення потреб підопічних та стабілізації соціальної ситуації, нормалізації психофізичного стану і соціальної адаптації. Аналізуються також можливі загрози, які ви-

---

³² Dąbrowski Z. Pedagogika opiekuńcza. – S. 203.

никають при застосуванні невідповідних форм опіки та наслідки негативного впливу на особистість (наприклад, при використанні інституційних форм опіки над дітьми-сиротами). Конкретніші підходи та методи реалізації опікунсько-виховних дій розглядаються в методиці опікунсько-виховної роботи.

Структура і зміст дисципліни «Опiкунська педагогiка»

Структура і зміст нової дисципліни «Опiкунська педагогiка» розроблена з використанням закордонного досвіду викладання цієї дисципліни, тобто концептуальних підходів до процесу вивчення опікунської педагогiки, напрацьованих Здиславом Домбровським³³. Опираючись на логіку його викладання, а також обираючи середню кількість аудиторних лекційних годин з цієї дисципліни (30), пропонується така структура цього предмета:

Тема 1. Поняття про опікунську педагогiку як науку (2 год.)

Поняття опіки. Предмет, мета і завдання опікунської педагогiки. Місце опікунської педагогiки в системі педагогічних наук. Зв'язок опікунської педагогiки з іншими науками.

Тема 2. Поняття міжлюдської опіки та її специфічні властивості (2 год.)

Генеза опіки як біологічного феномена. Опіка людини над людиною в контексті її специфічних властивостей. Спільне і відмінне між поняттями «опіка» та «допомога».

Тема 3. Структура опіки (2 год.)

Складові елементи опіки як соціального явища. Змістові контексти міжлюдської опіки та їхня специфіка. Поняття родинної, соціальної та спонтанної опіки. Поняття звичайної та інтервенційно-компенсаційної опіки.

Тема 4. Категорії опіки (2 год.)

Поняття і зміст різних категорій опіки: сімейна опіка, духовна опіка, соціальна опіка, правова опіка, виховна опіка, медична опіка, психологічна опіка.

Тема 5. Потреби як рушійна сила процесу опіки (2 год.)

Поняття потреб. Види потреб. Ієрархія потреб. Позаоб'єктні потреби особистості та їхня роль у процесі опіки. Нормальні та субстандартні

---

³³ Dąbrowski Z. Pedagogika opiekuńcza w zarysie / Z. Dąbrowski. – Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2000.

потреби. Проблема діагностики потреб особистості. Фрустрація потреб як ключова опікунська проблема.

Тема 6. Опікунські функції та характеристики (2 год.)

Поняття «опікун» та «підопічний». Взаємозв'язки між опікуном та підопічним. Типологія опікунів. Позитивні та негативні характеристики опікунів. Модель зразкового опікуна-вихователя та її складові елементи.

Тема 7. Опікунські ситуації, дії та атмосфера опіки (2 год.)

Поняття «ситуації», «людської ситуації», «людської життєвої ситуації», «виховної ситуації» та «ситуації опікунської». Види людських життєвих ситуацій. Звичайні та важкі життєві ситуації. Кризові ситуації. Поняття та класифікація опікунських дій. Атмосфера опіки та її властивості.

Тема 8. Форми і методи опіки (6 год.)

Поняття форм опіки. Класифікація та функції форм опіки. Поняття методів опіки. Класифікація методів опіки. Загальна характеристика вибраних форм і методів повної та часткової опіки.

Тема 9. Процес опіки (2 год.)

Міжлюдська опіка як процес. Етапи розвитку самостійності дітей та молоді. Чинники та проблеми самообслуговування дорослих віктимних осіб та людей похилого віку. Поняття еволюційного та інволюційного процесів опіки. Функції опіки.

Тема 10. Виховання шляхом опіки (4 год.)

Поняття про виховання через опіку. Виховання шляхом опіки про здоров'я. Трудове, економічне і статеве виховання в контексті проблематики задоволення потреб дітей та молоді. Підготовка молоді до сімейного життя. Культура та якість життя в контексті виховання відповідних потреб молоді. Вибрані питання розвитку ідей та форм виховання через опіку в працях і діяльності видатних педагогів минулого.

Тема 11. Принципи виховної опіки (4 год.)

Значення формулювання і врахування принципів виховної діяльності. Принципи справедливої опіки, оптимізації опіки, активності підопічних для задоволення їхніх потреб, принцип виховного характеру опіки, принцип виховного впливу на потреби, принцип поєднання опікунських дій та вимог. Зв'язки і співвідношення між опікою та вихованням.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток соціально-педагогічної науки на сучасному етапі та потреби практичної соціально-педагогічної роботи з різними категоріями осіб і груп зумовили потребу диференціації процесу підготовки фахівців для соціально-педагогічної сфери на різні спеціалізації, зокрема й такі, які досі в Україні ще мало

розвивалися. Однiєю з них має стати опiкунська педагогiка. Її завданням є обґрунтування трьох складових елементiв соцiально-педагогiчної теорiї, спрямованої на розумiння сутностi опiки як соцiально-педагогiчного явища та формування професiйних компетенцiй у рiзних сферах її застосування щодо рiзних об'єктiв опiки. Цими складовими є: теорiя мiжлюдської опiки; теорiя виховання за допомогою опiки; теорiя опiкунського виховання. Опiкунська педагогiка як наука повинна стати теоретико-методологiчним пiдґрунтям для формування нової в українському освiтньому полi навчальної дисциплiни – «Опiкунської педагогiки». Науково-методичне забезпечення процесу викладання цiєї дисциплiни у вищих закладах освiти рiзних рiвнiв акредитацiї педагогiчного профiлю вiдкриває перспективи для подальшого опрацювання окремої соцiально-педагогiчної спецiалiзацiї «Опiкунська педагогiка». Її ядром має стати трiада дисциплiн: «Опiкунська педагогiка», «Iсторiя опiки» та «Методика опiкунської дiяльностi». Разом з iншими важливими дисциплiнами «Соцiально-педагогiчна дiагностика», «Технологiї соцiально-педагогiчної роботи з дiтьми-сиротами», «Методика соцiально-геронтологiчної роботи» тощо згаданi предмети (як i вiдповiдно зорганiзована педагогiчна практика) служитимуть пiдвищенню ефективностi професiйної пiдготовки фахiвцiв для роботи у державних iнституцiях, громадських та релiгiйних органiзацiях, покликаних опiкуватися тими категорiями вiктимних осiб, якi без сторонньої допомоги, опiки та пiдтримки не здатнi до звичайного самостiйного життя в соцiумi.

Лiтература

1. Бадора С. Теорiя i практика опiкунства в Польцi / С. Бадора. – Iвано-Франкiвськ : Плай, 2000. – 254 с.
2. Безпалько О. В. Соцiальна педагогiка в схемах i таблицях / О. В. Безпалько. – К. : НПУ iм. М. П. Драгоманова, 2003. – 139 с.
3. Безпалько О. В. Соцiальна педагогiка в Украiнi : сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / О. В. Безпалько. – Режим доступу : <http://www.psych.kiev.ua>. – Назва з екрану.
4. Волянiюк Р. Я. Педагогiчний аспект опiки дiтей i молодi в Галичинi : (друга половина ХІХ – перша третина ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Волянiюк Руслана Ярославiвна ; Прикарпатський нацiональний ун-т iм. Василя Стефаника. – Iвано-Франкiвськ, 2005. – 19 с.
5. Державний комiтет статистики Украiни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрану.
6. Iдея опiки дiтей та молодi в iсторико-педагогiчній науцi : збiрник друкованих праць / [І. Ф. Миронюк, О. С. Рега, Т. К. Завгородня, І. В. Зайченко, І. Є. Курляк та iн.]. – Iвано-Франкiвськ : Прикарпатський унiверситет, 2005. – 339 с.

7. Капська А. Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова ; УДЦССМ, 2002. – 160 с.
8. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверева, С. Р. Хлебик, – К. : ІЗМН, 1997. – 390 с.
9. Мажец Д. Опіка над дітьми в добу суспільних змін / Д. Мажец. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – 226 с.
10. Прийомні сім'ї для дітей-сиріт з функціональними обмеженням / [О. О. Яременко, Н. М. Комарова, Р. Я. Левін та ін.]. – К. : Український інститут соціальних досліджень, 2001. – 119 с.
11. Соціальна педагогіка : навч.-метод. посіб. / [М. М. Барахтян, О. В. Безпалько, А. Й. Капська, О. Г. Карпенко, І. М. Ковчина та ін.]. – К. : ІЗМН, 1998. – 219 с.
12. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / [А. Й. Капська, Л. І. Міщик, З. І. Зайцева, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола та ін.]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова : УДЦССМ, 2000. – 262 с.
13. Технології соціально-педагогічної роботи : навч. посіб. / [А. Й. Капська, М. М. Барахтян, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, З. І. Зайцева та ін.]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова : УДЦССМ, 2000. – 372 с.
14. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю / І. М. Трубавіна. – К. : УДЦССМ, 2002. – 130 с.
15. Dąbrowski Z. Pedagogika opiekuńcza : historia, teoria, terminologia / Z. Dąbrowski, F. Kulpiński. – Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2000. – 207 s.
16. Dąbrowski Z. Pedagogika opiekuńcza w zarysie / Z. Dąbrowski. – Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2000.
17. Jakubowski M. Węzłowe zagadnienia opieki nad dzieckiem w 20-leciu PRL / M. Jakubowski. – Warszawa : Zarząd Główny Związku Nauczycielstwa Polskiego, 1966. – 363 s.
18. Radlińska H. Pedagogika społeczna / H. Radlińska. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1961. – LXII, 415 s.
19. Teoretyczne podstawy pracy opiekuńczo-wychowawczej / [red. H. Gąsior, A. Winiarska]. – Katowice : Uniwersytet Śląski, 1981. – 260 s.
20. Wroczyński R. Wprowadzenie do pedagogiki społecznej / R. Wroczyński. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966. – 250, [2] s.